

- 6 'Ik heb vanaf november '42 tot mei '45 op het kantoor van Radio Oranje te Londen zo goed als dagelijks samengewerkt met dr. (toen nog drs.) L. de Jong. Daarbij leerde ik hem kennen als een onvermoeibaar en snel werker. Hij bezat een overzadelijke dorst naar feiten en een verbluffend compilatievermogen, wat hem in staat stelde om een van de hoofdpunten uit het vaste programma, het politieke weekoverzicht, in mitrailleurtempo uit de schrijfmachine te slaan.

Hij schreef in een nuchtere stijl die (in tegenstelling tot de mijne) elke bravoure en neiging tot literatuur vermeed. Voor alles wilde hij zakelijk informeren, maar uit de knappe, schijnbaar hiaatloos sluitende aaneenrijging van feiten en feitjes trok hij zonder aarzelen conclusies, die mij een enkele keer te simplistisch leken. Ook vertrouwde hij als historicus onvoorwaardelijk op zijn bronnen. Wanneer hij na topconferenties van de "Grote Drie" (Roosevelt, Churchill, Stalin) voor de microfoon met volle overtuiging een communiqué voorlas dat altijd van eensgezindheid droop, dacht hij blijkbaar nooit aan het oer-Hollandse gezegd; "Liegen alsof het gedrukt staat."

Tijdens zijn leven wisselt een mens wel van lichaamscellen maar niet van karakter.

Alle trekken die ik hierboven schetste vind ik terug in deel 9 van dr. De Jongs monumentale oorlogsgeschiedenis dat de ondertitel "Londen" draagt: de schijnbaar moeiteloze beheersing en rangschikking van myriaden details, de nuchtere stijl die door zijn zakelijkheid overtuigend werkt, maar ook de voor mijn smaak een paar keer gewaagde of te summiere gevolgtrekkingen.

Het boek ligt voor me, neen, het staat voor me met de indrukwekkende soliditeit van een imposant gebouw. Ik waag mij enkel aan kritiek omdat ik mij in een paar kamers van deze architectonische schepping enigszins thuis voel daar ik met de bewoners van die vertrekken (onder wie koningin Wilhelmina, premier Gerbrandy en enkele leiders van de "geheime diensten"), anders dan dr. De Jong nog in oorlogstijd gesprekken heb kunnen voeren. Bovendien wil het toeval, dat ik dit voorjaar juist een nieuw hoofdstuk, "Londense Achtergronden", heb geschreven voor de herziene druk van mijn autobiografie "Het leven van een landloper". De daarvoor noodzakelijke documentatie komt mij nu te pas bij mijn kritiek, die slechts enkele punten geldt.

Het verheugt mij bijvoorbeeld dat dr. De Jong van koningin Wilhelmina niet de mythische figuur heeft gemaakt, die in bezet gebied opgedeed en waarvoor Zij, bij de Gratie Gods, Zichzelf hield (de hoofdletters zijn hier opzettelijk gebruikt).

Hij heeft, met alle waardering voor haar grote standvastigheid, daarnaast haar eigenzinnigheid en wispelturigheid terdege doorzien en uitgebeeld. Hij uit echter nauwelijks kritiek op H.M.'s onconstitutionele ingrijpen in het reilen en zeilen van de geheime diensten, dat tot medio '43 voortduurde. In